

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-43>

УДК 336.221.4

Шкромиди Надія Ярославівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7170-2497>

Лещук Галина Василівна

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1625-1536>

Nadiia Shkromyda, Halyna Leshchuk

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

**УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ
ПІДПРИЄМСТВА: ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ****ENTERPRISE TAX LIABILITY MANAGEMENT:
ACCOUNTING AND ANALYTICAL ASPECT**

Анотація. У статті розглянуто ключові аспекти формування та функціонування системи управління податковими зобов'язаннями підприємства з позиції обліково-аналітичного забезпечення. Визначено необхідність інтеграції облікової, аналітичної та контрольно-аудиторської інформації для забезпечення ефективного управління податковими зобов'язаннями, що сприяє мінімізації податкових ризиків та оптимізації податкових платежів. Обґрунтовано концептуальні підходи до побудови системи обліково-аналітичного забезпечення, що базуються на принципах законності, конфіденційності та внутрішнього контролю. Систематизовано основні методи управління податковими зобов'язаннями на основі системи обліково-аналітичного забезпечення. Визначено основні компоненти системи обліково-аналітичного забезпечення, що формується на основі облікових, аналітичних та контрольно-аудиторських даних.

Ключові слова: податкові зобов'язання, оподаткування, обліково-аналітичне забезпечення, податки, облікова політика, управління, податковий менеджмент.

Summary. The article explores the key aspects of forming a tax liability management system for an enterprise from the perspective of accounting and analytical support. In the context of a dynamic tax environment characterized by constant legislative changes and increasing demands for financial transparency, effective tax liability management becomes critical for ensuring the financial stability and competitiveness of the enterprise. The purpose of the article is to substantiate the necessity and outline the main aspects of forming and functioning a tax liability management system for an enterprise from the position of accounting and analytical support. The author's contribution lies in substantiating the necessity of integrating accounting, analytical, and control-audit information to ensure effective tax liability management. The integration of these information flows allows for the formation of a comprehensive understanding of tax risks and opportunities for optimizing tax payments, which, in turn, contributes to minimizing financial losses and increasing the efficiency of the enterprise's resource utilization. The main components of the accounting and analytical support system, formed on the basis of accounting, analytical, and control-audit data, are identified. The scientific novelty lies in substantiating the conceptual approaches of the enterprise's tax liability management system based on accounting and analytical support, which are based on the principles of legality, confidentiality, and internal control. The practical significance of the obtained results lies in the possibility of their use by enterprises to improve the tax liability management system, which contributes to minimizing tax risks and optimizing tax payments. Accounting and analytical support for tax liability management at the enterprise performs the function of an integrated system that provides the formation of an information base for determining taxable objects, analyzing tax risks, planning and controlling the fulfillment of tax liabilities, as well as supporting management decisions aimed at optimizing tax payments, which, in general, contributes to the financial stability of the enterprise.

Keywords: tax liabilities, taxation, accounting and analytical support, taxes, accounting policy, management, tax management.

Постановка проблеми. В умовах сучасного бізнес-середовища управління податками є критично важливим для фінансової стабільності та успішного функціонування підприємств. Одним із визначальних аспектів ефективного податкового менеджменту є оптимізація податкових зобов'язань, що може здійснюватися за допомогою таких інструментів, як облікова політика, стратегія взаємодії з контрагентами, використання податкових пільг та адаптація до змін у податковому законодавстві. При цьому слід відмітити, що вагомим викликом для системи обліково-аналітичного забезпечення управління податковими зобов'язаннями на вітчизняних підприємствах в умовах воєнного стану є адаптивність та мобільність у частині зміни податкового законодавства.

За таких обставин, можна стверджувати, що достовірна та своєчасна обліково-аналітична інформація вкрай необхідна та відіграє важливе значення при управлінні податковими зобов'язаннями на підприємстві. Саме тому, для прийняття ефективних управлінських рішень необхідно використовувати можливості сучасного інструментарію обліку, аналізу та контролю, що дозволяє відібрати необхідну інформацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Доведено, в умовах швидко мінливого зовнішнього середовища значимість обліково-аналітичної інформації в прийнятті ефективних управлінських рішень істотно зростає і такі рішення прямо залежать від системи обліково-аналітичного забезпечення.

Питанням управління податковими зобов'язаннями на підприємстві наразі приділяється значна увага. У цьому контексті вивчення вказаної проблематики досліджується такими провідними вченими, як Єршова Н.Ю., Лега О.В., Прокопшин О.С., Прийдак Т.Б., Яловега Л.В., Мачак Т., Ткаченко О., Дубина О., Гринько А., Валькова Н., Овод Л., Любар О.О., Горин В.П., Була П.В., Черноус В.С. та інші [1–6].

Горин В. П. та інші дослідники досліджують податкову політику України в умовах воєнного часу виокремлюючи реалії, безпекові виклики та перспективи подолання [2]. Любар О.О. акцентує увагу на тому, що недоліки в обліку зобов'язань можуть призводити до викривлення фінансової звітності, що ускладнює прийняття управлінських рішень [5]. Мачак Т. та інші дослідники зазначають, що у сучасних умовах глобалізації економіки та інтеграції у світові ринки податкова звітність відіграє важливу роль не лише як інструмент фіскального контролю, але й як засіб ділових комунікацій [6]. Єршова Н. зазначає, що зміни в податковому законодавстві, спрямовані на забезпечення економічної стабільності, змушують бізнеси активно інтегрувати нові підходи до стратегічного податкового планування, що

дозволяє краще реагувати на змінювані умови [4]. Також Єршова Н. та інші дослідники стверджують, що з метою підвищення ефективності управління податковими зобов'язаннями рекомендують впровадження внутрішньої податково-аналітичної звітності [3].

Окрім цього, доцільно відмітити внесені зміни до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану, які сприяли впровадженню на початковому етапі повномасштабної війни ліберального податкового режиму [7–8].

Відтак оптимізація податкового навантаження та мінімізація податків є важливим аспектом фінансового управління для будь-якого підприємства, особливо в період воєнного стану. Проте, важливо пам'ятати, що всі методи повинні бути законними та відповідати чинному законодавству.

На сьогодні залишаються дискусійними окремі практичні аспекти, які пов'язані саме із формуванням системи обліково-аналітичним забезпеченням процесу управління податковими зобов'язаннями підприємства.

Мета статті – обґрунтування необхідності та окреслення основних аспектів формування та функціонування системи управління податковими зобов'язаннями підприємства з позиції обліково-аналітичного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах бізнесу управління діяльністю підприємства вимагає точного і комплексного підходу до обліку зобов'язань, адже вони є складовою джерел формування активів підприємства та безпосередньо впливають на фінансову стійкість і ліквідність компанії. Загальновизнана оптимальна частка зобов'язань у складі джерел формування майна підприємства знаходиться в межах від 30% до 50%. Якщо частка зобов'язань є меншою за 30% – це може свідчити про низьку фінансову залежність, що вважається позитивним з одного боку, але з іншого – може означати обмежене використання потенціалу залучення позикового капіталу для фінансування розширення діяльності підприємства. Зобов'язання є невід'ємним елементом фінансових взаємовідносин підприємства з іншими суб'єктами господарювання, державними органами, працівниками тощо, а тому вимагають чіткого обліку і своєчасного погашення [1].

Внаслідок проведених наукових досліджень теорії і практики податкового менеджменту запропоновано блок-схему управління податковими зобов'язаннями господарюючого суб'єкта, яка містить (рис. 1):

- принципи управління податковими зобов'язаннями;
- методи управління податковими зобов'язаннями;

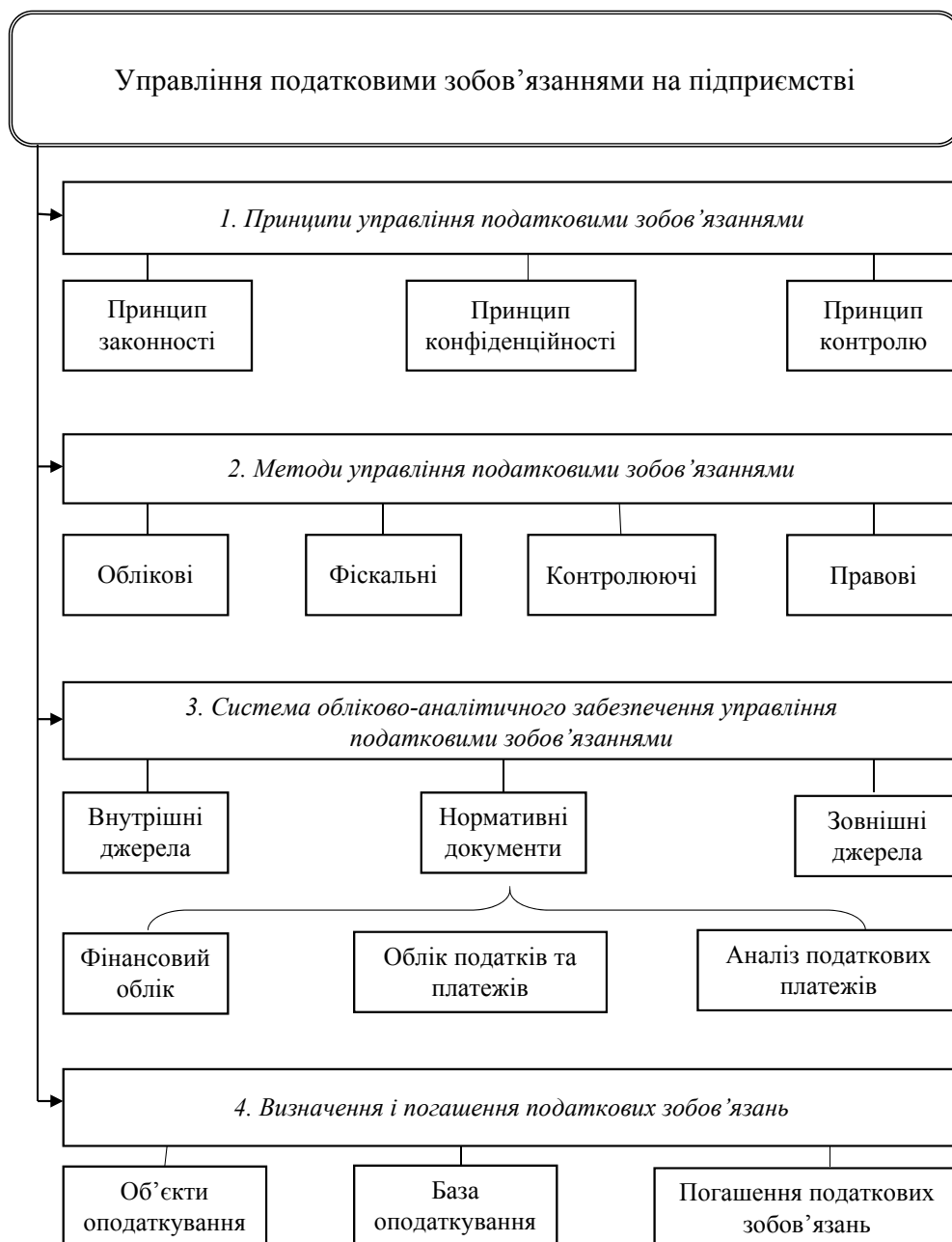

Рисунок 1 – Методичні основи управління податковими зобов'язаннями на підприємстві

Джерело: сформовано авторами

– систему обліково-аналітичного забезпечення управління податковими зобов'язаннями;
– встановлення і виконання податкових зобов'язань.

Так, основними принципами управління податковими зобов'язаннями є: принцип законності, конфіденційності та принцип внутрішнього контролю.

Принцип законності – це відображення того, наскільки дії відповідають чинному законодавству. Основна ідея полягає в тому, щоб уникнути створення схем для зменшення податкових зобов'язань, які базуються на недоліках у нормативних актах. Це важливо, оскільки деякі положення чинного

законодавства можуть бути неоднозначними і тлумачитися по-різному, як на користь платника податків, так і на користь держави.

Принцип конфіденційності – це обмеження доступу до даних, що стосуються визначення податкових зобов'язань та результатів здійснених операцій щодо їх сплати, з метою забезпечення ефективного управління ними.

Принцип внутрішнього контролю – це процес, спрямований на досягнення бажаних результатів від оптимізації податкових платежів. Це досягається шляхом використання ефективних механізмів впливу на всіх учасників процесу на кожному етапі контролю та управління.

Встановлено, що управління податковими зобов'язаннями підприємства передбачає застосування наступних методів:

- облікові – надають можливість для розробки облікової політики, яка є ключовим інструментом для управління податковими зобов'язаннями компанії. Наприклад, це стосується вибору методів оцінки активів та їх відображення у витратах, а також процедури нарахування амортизації;
- фіскальні – можливість зменшення податкового навантаження шляхом використання пільг та звільнень, які надаються при виборі різних режимів оподаткування;
- контролюючі – дозволяють організувати належну систему внутрішнього контролю, у тому числі щодо податкових зобов'язань;
- правові – визначення сфери роботи, вибір юридичного статусу, розробку основних бізнес-процесів та укладення основних угод про співпрацю.

Інформація, яка пройшла перевірку на відповідність чинним нормативним актам і знайшла відображення у бухгалтерському обліку, підлягає подальшому аналізу. У поєднанні з даними із зовнішніх джерел вона формує обліково-аналітичне забезпечення процесу управління податковими зобов'язаннями. В умовах сучасного економічного середовища інформаційними джерелами виступають як внутрішні – оперативні дані, внутрішня статистична звітність, накази, розпорядження, так і зовнішні – фінансова статистика, макроекономічні показники тощо.

На основі даних системи обліково-аналітичного забезпечення відбувається визначення та погашення податкових зобов'язань підприємства.

Визначення величини та погашення податкових зобов'язань підприємства включає:

- визначення об'єктів оподаткування – операції з продажу товарів (виконання робіт, надання послуг), майно, доходи або інші об'єкти, що мають вартісне вираження та згідно з податковими нормами спричиняють виникнення податкових зобов'язань у платника податків;
- формування податкової бази – формування інтегрованої моделі обліку, що включає бухгалтерський та податковий компоненти, з метою підвищення ефективності прийняття управлінських рішень на основі достовірної інформації;
- погашення податкових зобов'язань – забезпечення відповідності методології обчислення податкових зобов'язань нормативним вимогам, гарантування їх повноти, точності та своєчасного перерахування до бюджету.

Таким чином, система обліково-аналітичного забезпечення управління податковими зобов'язаннями, як правило, формується з облікових, аналітичних даних і даних контролю і аудиту.

На рис. 2 представлена система обліково-аналітичного забезпечення управління податковими зобов'язаннями, яка включає наступні підсистеми: підсистема обліку; підсистема аудиту; підсистема аналізу та контролю.

Ефективність функціонування даної системи досягається шляхом формування організаційної

Рисунок 2 – Система обліково-аналітичного забезпечення управління податковими зобов'язаннями підприємства

Джерело: сформовано авторами

структури, що складається з взаємопов'язаних спеціалізованих підрозділів, які забезпечують розробку та реалізацію стратегічних управлінських рішень, спрямованих на оперативне реагування щодо зміни зовнішніх та внутрішніх факторів.

Підсистема обліку в контексті обліково-аналітичного забезпечення управління податковими зобов'язаннями підприємства виступає фундаментом для формування достовірної та своєчасної інформаційної бази. Вона забезпечує первинну реєстрацію та систематизацію господарських операцій, необхідних для визначення об'єктів оподаткування, ведення обліку згідно з чинним законодавством, а також підготовку податкової звітності. Крім того, облікова інформація слугує основою для аналізу податкових ризиків, оптимізації податкових платежів та контролю за їх своєчасною сплатою, що в результаті сприяє мінімізації податкового навантаження підприємства.

Визначено, що облікова політика, як обов'язковий елемент системи нормативного регулювання бухгалтерського обліку суб'єкта господарювання, є одним з ключових факторів, що впливають на ефективність обліково-аналітичного забезпечення управління оподаткуванням діяльності підприємства.

Інформаційною основою аналітичної підсистеми є база даних, що формується на основі аналітичної методології чинної системи оподаткування та управління податковими зобов'язаннями, із застосуванням програмного забезпечення.

Аналітичне дослідження податкових платежів включає застосування часового, просторового та факторного аналізу податкових зобов'язань суб'єкта господарювання. Аналіз структури податкового навантаження має на меті ідентифікацію розподілу податків і зборів за джерелами їх формування та сплати, а саме: непрямі податки (ПДВ, акциз, мито), податки і збори, що відносяться на собівартість продукції, податки і збори, що сплачуються з чистого прибутку.

Підсистеми контролю та аудиту в системі обліково-аналітичного забезпечення управління податковими зобов'язаннями підприємства забезпечують незалежну оцінку достовірності та об'єктивності облікової інформації, виявлення та мінімізацію податкових ризиків, а також контроль за дотриманням податкового законодавства.

Як бачимо, система обліково-аналітичного забезпечення управління податковими зобов'язаннями на підприємстві передбачає добре налагоджену сукупність інформаційних підсистем обліку, аналізу, контролю та аудиту, які націлені на визначення баз оподаткування та розрахунок величини різних видів податків.

Погоджуємося, при обліково-аналітичному забезпеченні управління податковими зобов'язаннями на підприємстві слід також враховувати наступні особливості:

1. Рівень податкового навантаження безпосередньо впливає на фінансову стійкість підприємств, визначаючи їхню здатність своєчасно виконувати зобов'язання перед бюджетом та контрагентами.

2. Ефективність податкової звітності значною мірою залежить від належної організації ділових комунікацій як всередині підприємства, так і з зовнішніми органами. Чіткий розподіл ролей і обов'язків між учасниками процесу дозволяє забезпечити узгодженість дій та якісне складання звітності, що, в свою чергу, сприяє своєчасному виконанню податкових зобов'язань. Взаємодія з контролюючими органами та іншими зацікавленими сторонами підтримує довіру, допомагає уникати санкцій і підвищує фінансову стабільність підприємства.

3. Автоматизація податкової звітності є ключовим фактором для підвищення ефективності ділових комунікацій, зниження адміністративних витрат та оптимізації робочих процесів підприємства. Використання цифрових інструментів сприяє покращенню взаємодії з контролюючими органами, партнерами та інвесторами, що зміцнює репутацію компанії і забезпечує її конкурентоспроможність [3].

Обліково-аналітичне забезпечення управління податковими зобов'язаннями на підприємстві є важливим аспектом фінансового менеджменту, адже дозволяє ефективно планувати, контролювати та оптимізувати податкові платежі, мінімізуючи ризики та максимізуючи прибутковість.

Отже, основними цілями управління податковими зобов'язаннями на основі системи обліково-аналітичного забезпечення повинні бути:

- забезпечення своєчасної та повної сплати податків;
- мінімізація податкових ризиків;
- оптимізація податкових платежів;
- підвищення ефективності фінансового менеджменту.

Висновки. В умовах повномасштабної війни та мінливості податкової політики держави, що ускладнюють ведення вітчизняного бізнесу, актуалізується необхідність застосування податкового менеджменту, основою якого є система обліково-аналітичного забезпечення.

Система обліково-аналітичного забезпечення управління податковими зобов'язаннями підприємства має здійснювати оперативний моніторинг змін у податковому законодавстві, адаптацію облікових процесів до нових вимог, мінімізацію податкових ризиків шляхом точного обліку та контролю за господарськими операціями, а також оптимізацію податкових платежів з урахуванням доступних пільг та особливостей воєнного періоду. Це дозволить максимально ефективно організувати процес оподаткування діяльності підприємств, не порушуючи при цьому вимог чинного законодавства.

Обліково-аналітичне забезпечення управління податковими зобов'язаннями на підприємстві виконує функцію інтегрованої системи, що забезпечує формування інформаційної бази для визначення об'єктів оподаткування, аналіз податкових

ризиків, планування та контроль за виконанням податкових зобов'язань, а також підтримку прийняття управлінських рішень, спрямованих на оптимізацію податкових платежів, що в цілому сприяє фінансовій стабільності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Валькова Н., Овод Л. Вплив класифікації зобов'язань на обліковий процес та формування звітності підприємства. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2024. № 336 (6). С. 171–176. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-336-26>
2. Горин В.П., Була П.В., Чорноус В.С. Податкова політика України в умовах воєнного часу: реалії, безпекові виклики та перспективи подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 18. С. 23–31.
3. Єршова Н.Ю., Лега О.В., Прокопишин О.С., Прийдак Т.Б., Яловега Л.В. Податкова звітність як стратегічний інструмент ділових комунікацій і прийняття управлінських рішень. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14986292>
4. Єршова Н., Грінко А. Обліково-аналітичне забезпечення прийняття фінансових рішень при управлінні платоспроможністю підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 2. С. 23–30. DOI: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.2.23>
5. Любар О.О. Удосконалення обліково-інформаційного забезпечення управління кредиторською заборгованістю підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7927>
6. Мачак Т., Ткаченко О., Дубина О. Поняття та порядок складання податкової звітності підприємств. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-20>
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період воєнного стану: Закон України від 30.06.2023 р. № 3219-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-20#Text>
8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. № 2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20>

References:

1. Val'kova N., Ovod L. (2024) Vplyv klasyfikatsiyi zobov'yzan' na oblikovyy protses ta formuvannya zvitnosti pidpryyemstva. [The Impact of Liability Classification on the Accounting Process and Formation of Enterprise Reporting]. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, vol. 336 (6), pp. 171–176. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-336-26> (in Ukrainian)
2. Horyn V. P., Bula P. V., Chornous V. S. (2024) Podatkova polityka Ukrayiny v umovakh voyennoho chasu: realiyi, bezpekovi vyklyky ta perspektyvy podolannya [Tax Policy of Ukraine in Wartime: Realities, Security Challenges, and Overcoming Prospects]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. vol. 18. pp. 23–31 (in Ukrainian)
3. Yershova N. Yu., Leha O. V., Prokopyshyn O. S., Pryydak T. B., Yaloveha L. V. (2025) Podatkova zvitnist' yak stratehichnyy instrument dilovykh komunikatsiy i pryynyattya upravlins'kykh rishen' [Tax reporting as a strategic tool for business communications and management decision-making]. *Aktual'ni pytannya ekonomichnykh nauk*. vol. 9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14986292> (in Ukrainian)
4. Yershova N., Hrin'ko A. (2023) Oblikovo-analitychne zabezpechennya pryynyattya finansovykh rishen' pry upravlinni platospromozhnisty pidpryyemstva [Accounting and analytical support for financial decision-making in managing the solvency of an enterprise]. *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu "Kharkivs'kyi politekhnichnyy instytut" (ekonomichni nauky)*. vol. 2., pp. 23–30. DOI: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.2.23> (in Ukrainian)
5. Lyubar O. O. (2020) Udoskonalennya oblikovo-informatsynoho zabezpechennya upravlinnya kredytor'skoyu zaborhovanistyu pidpryyemstva [Improving accounting and information support for managing accounts payable of an enterprise]. *Efektivna ekonomika*. vol. 5. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7927> (in Ukrainian)
6. Machak T., Tkachenko O., Dubyna O. (2023) Ponyattya ta poryadok skladannya podatkovoyi zvitnosti pidpryyemstv [The concept and procedure for preparing tax reporting of enterprises]. *Ekonomika ta suspil'stvo*. vol. 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-20> (in Ukrainian)
7. Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrayiny ta inshykh zakoniv Ukrayiny shchodo osoblyvostey opodatkovannya u period voyennoho stanu: Zakon Ukrayiny vid 30.06.2023 r. № 3219-IX [On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Laws of Ukraine Regarding the Peculiarities of Taxation during Martial Law: Law of Ukraine No. 3219-IX of June 30, 2023]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-20#Text> (in Ukrainian)
8. Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrayiny ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo osoblyvostey opodatkovannya ta podannya zvitnosti u period diyi voyennoho stanu: Zakon Ukrayiny vid 03.03.2022 r. № 2118-IKH [On amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the features of taxation and reporting during the period of martial law: Law of Ukraine dated 03.03.2022 No. 2118-IX]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 04.04.2025